

een advies van sam,

datum 24 maart 2021
onderwerp Internetconsultatie initiatiefwetsvoorstel Vergroten beslissingsruimte gemeenten bij terugvordering bijstand
ter attentie van Initiatiefnemers wetsvoorstel de leden Bruins, Van Beukering-Huijbregts, Peters, Renkema, Jasper van Dijk en Gijs van Dijk

pagina 1/4

Geachte initiatiefnemers

Graag reageert SAM, de beroepsvereniging van publieke professionals werkzaam in het sociale domein, op uw internetconsultatie inzake het initiatiefwetsvoorstel Vergroten beslissingsruimte gemeenten bij terugvordering bijstand. Er is het afgelopen half jaar veel aandacht geweest voor burgers die in de knel komen door de wetgever en uitvoering. Een van de adviezen luidt: luister naar de professionals. SAM neemt dit advies serieus, vandaar onze reactie op uw voorstel.

De menselijke maat en SAM

SAM is het met u eens dat inwoners van Nederland te maken krijgen met besluiten die ver afstaan van hoe over de menselijke maat wordt gedacht. Sam staat voor de publieke professional die naast de burger staat. Die het juiste doet voor bestaanszekerheid en welzijn van burgers. Dit vraagt van gemeentelijke professionals vakmanschap en van ons als beroepsvereniging een inzet op verdere professionalisering. Van gemeentelijke organisaties vraagt dat ruimte om dat vakmanschap uit te oefenen, van gemeentelijk bestuur vraagt het beleidsmatige inzet om maatwerk te bieden. En van de wetgever vraagt het wetgeving waarmee de inzet op maatwerk mogelijk wordt gemaakt of - liever nog - de norm is. De inzet op al die niveaus, van de professional en de inwoner tot en met de wetgever hangen voor een belangrijk deel met elkaar samen.

De initiatiefnemers beogen met de conceptwetsaanpassing ervoor te zorgen dat de bijstandsgerechtigden in Nederland kunnen rekenen op een behandeling naar de menselijke maat. Belangrijkste wijziging is dat u een aantal KAN-bepalingen/bevoegdheden inbrengt in relatie tot de informatieverplichtingen die nu worden gelezen als MOET-bepalingen omdat die als verplichting geformuleerd zijn. Als de wetsaanpassing wordt doorgevoerd, hoeven gemeenten niet automatisch in te grijpen als de informatieplicht niet is nagekomen en kan worden gewogen wat een passend gevolg daarvan is.

SAM is het met uw doel zeker eens. De huidige bepalingen, die u wilt veranderen, maken de inzet op de menselijke maat er absoluut niet eenvoudig op. We denken dat professionals met uw voorstellen over-all meer ruimte krijgen om de menselijke maat te bieden. Een deel van de professionals en experts is echter van mening dat ook met de huidige wetgeving de menselijke maat kan worden nagekomen (onder artikel 18). Maar dat dit niet altijd gebeurt, onder andere omdat dat onevenredig veel moeite en inspanning

koningin wilhelminalaan 5,
3527 la utrecht
hallo@sam.nl, 030 8201021

SAM verbindt als beroepsvereniging uitvoerders in het publieke sociaal domein: het juiste doen voor de bestaanszekerheid en het welzijn van burgers.

vergt. Anderen menen juist dat dit níet kan omdat de verplichtende bepalingen voor de gemeente hen geen andere keuze laat. Uitspraken van rechters steunen hen daarin. Overigens zijn er (logischerwijs) geen uitspraken van rechters die zich hebben gebogen over zaken waarbij iemand aanklaagt dat een gemeente contra-legem handelt als die afwijkt van de gemeentelijke verplichting bij schending van inlichtingenplicht en besluit niet terug te vorderen (wel kan de accountant dat doen).

Bedenkingen bij het conceptvoorstel

Desondanks heeft SAM een aantal belangrijke bedenkingen of uw voorstel wel doelmatig genoeg is, als u daadwerkelijk de menselijke maat als nieuwe norm in de uitvoering beoogt te brengen.

Op de eerste plaats willen we u erop wijzen dat veel van de problemen ontstaan doordat bijstandsgerechtigden veel te weinig worden gezien. Dat is de keuze van gemeenten die uit efficiencyoverwegingen ervoor kiezen mensen weinig of bij intake in groepsverband op te roepen. Zo kan de professional niet met de bijstandsgerechtigde nagaan wat voor hem of haar een realistische informatieplicht is. In plaats daarvan moet je die persoon beter leren kennen en meer weten over zijn of haar mogelijkheden en omstandigheden. Daar zit de werkelijke menselijke maat in de bijstand. Zo kan worden voorkomen dat iemand vergissingen maakt. Als iemand vaker wordt gezien, kan ook worden voorkomen dat de mogelijke schade van teveel uitbetaalde bijstand hoog oploopt.

Op de tweede plaats gaan de initiatiefnemers ervan uit dat het bieden van ruimte aan gemeenten ertoe bijdraagt dat de menselijke maat weer terug is. Wij vinden dat een opportunistische gedachte. Er zijn gemeenten waar bestuur, management en uitvoerders op een lijn zitten om alles op alles te zetten de burger te ondersteunen en bij opgetreden fouten verder te kijken dan wat de wet hen voorschrijft. Zij menen dat die menselijke maat ook nu al kan gelden. Maar als één schakel in die keten in de uitvoering daar niet aan meedoet, kan de burger al niet meer rekenen op die menselijke maat. Dit leidt ertoe dat burgers van Nederland 'geluk' moeten hebben wie zijn/haar behandelend ambtenaar is. Het bij gemeenten neerleggen van KAN-bepalingen voorkomt niet dat mensen van dat 'geluk' afhankelijk blijven. Want de bepalingen van de inlichtingenplicht blijven wel in de wet staan en voor een deel begint daar al een belangrijk deel van het gebrek aan de menselijke maat. Het principe dat overtreding van die plicht in beginsel fout is en gevolgen heeft (terugvordering), blijft in de wet staan. Met als gevolg dat:

Bijstandsgerechtigden zelf verantwoordelijk zijn en blijven voor het interpreteren van al die verplichtingen, terwijl dat vaak onhelder is. Of een onevenredig grote administratieve last is.

Dat die verplichtingen voor een groot aantal bijstandsgerechtigden hun begrip- en doenvermogen overstijgt. Zeker omdat sinds 2015 ook jonggehandicapten dergelijke verplichtingen moeten nakomen, moet worden afgevraagd of deze wettelijke verplichtingen niet in strijd zijn met het VN-verdrag inzake mensen met een Handicap (geratificeerd in 2016). De bijstandswet is niet toegankelijk voor een deel van mensen met een handicap. Daarvoor zijn de verplichtingen in de wet zelf te scherp geformuleerd. Of zou zeker gesteld moeten zijn dat een professional met de bijstandsgerechtigde afspraken maakt die deze burger ook kán nakomen.

Als derde bedenking reageren wij op uw keuze terug te keren naar ruimte in de wetgeving van voor 2013. Namelijk: waarin gemeenten eigen mogelijkheden hadden om maatwerk te bieden. Na 2013 is de wetgeving aangepast met vele verplichtingen met automatische gevolgen als die worden overtreden. Die aanscherpingen hebben hun effect zeker gehad, maar we moeten het beeld over de menselijke maat van vóór 2013 niet idealiseren. Ook voor die tijd was de menselijke maat er niet altijd. Daar zijn genoeg voorbeelden van. Ook toen werden mensen die wel eens wat van hun buurman met een volkstuin kregen gekort op hun uitkering en konden ze als gevolg daarvan in de schulden komen.

Komt, als vierde, nog bij dat gemeenten van mening zijn dat de menselijke maat erg kostbaar is. Niet alleen is de prikkel in de Participatiewet vooral gezet op voorkomen van uitgaven van uitkeringskosten, ook kost het uitvoeren van de menselijke maat veel tijd. De uitvoeringskosten van de Participatiewet zijn al relatief hoog. Als u meer menselijke maat wenst, zou u uw aanname dat uw voorstel geen gevolgen heeft voor de begroting nog eens tegen het licht moeten houden.

Op de vijfde plaats is SAM van mening dat tijd en energie moet gaan zitten in het begeleiden van mensen naar bestaanszekerheid en volwaardige participatie. Alleen al de mogelijkheid om met meer regelmaat inwoners echt te kunnen spreken, lijkt positieve effecten te hebben op participatie (zie Professor M. Fenger). Wanneer de kern van de bijstandswetgeving met een informatieplicht zoals die nu in de wet staat, niet wijzigt, blijft het bieden van maatwerk voor relatief veel mensen noodzakelijk. Dat kost onevenredig veel tijd: bezien of informatieplicht verwijtbaar niet is nagekomen en wat daar de gevolgen van zijn. Kunnen we niet beter onze tijd inzetten op gesprekken waardoor mensen grip op hun werk en geld kunnen krijgen (de grondwaarde van de Participatiewet)? Naar onze mening zou de wetgeving wat betreft verplichtingen eenvoudiger gemaakt moeten worden en gebaseerd moeten zijn op vertrouwen. Zo beperken we het aantal personen waar specifiek maatwerk geboden móet worden om te voorkomen dat als onredelijk ervaren en uitpakkende beslissingen worden genomen. In die situaties kunnen de teksten van uw voorstel zeker wel dienstbaar zijn. Daarenboven zouden artikelen die in meer algemene zin maatwerk kunnen bieden ook moeten blijven bestaan voor meer individuele gevallen waar daadwerkelijk maatwerk nodig is.

Tot slot vraagt SAM zich af of de voorgestelde bepalingen niet net zo goed moeten gelden voor burgers met een uitkering van UWV. Omdat leden van SAM die in het kader van de Jeugdwet en Wmo mensen in het sociaal domein ondersteunen ook graag zien dat UWV ruimte biedt voor de menselijke maat.

Andere insteek voor de menselijke maat

Ter overweging geven wij weer wat inmiddels begint te leven bij de professionals die meer ruimte willen voor de menselijke maat (en niet alleen inzake de inlichtingenplicht). Er komt steeds meer steun voor het versterken van de positie van de inwoners/bijstandsgerechtigden. Het toepassen van de menselijke maat is nu bijna iets wat een gemeente je gunt (als je geluk hebt). Dat je afhankelijk bent van dit geluk, bij zaken die zeer ingrijpend zijn, vraagt om een sterkere positie van de uitkeringsgerechtigde. Nu is de bijstandsgerechtigde volledig overgeleverd aan de gemeente of de professional. Wat is erop tegen als een bijstandsgerechtigde ook aanspraak kan maken op een maatwerkbehandeling? Niet alleen nadat de inlichtingenplicht is geschonden. Juist al bij

het maken van afspraken over de individuele inlichtingenplicht zou de bijstandsgerechtigde een sterkere positie kunnen krijgen. Dat draagt ertoe bij dat de professional wordt uitgedaagd afspraken te maken waar de bijstandsgerechtigde zelf een inbreng in heeft. Bijstandsgerechtigden krijgen zo een formele mogelijkheid om voor hun zaak te pleiten (al dan niet ondersteund door bijvoorbeeld een mantelzorger of Onafhankelijke Cliëntondersteuner). Een sterkere positie van bijstandsgerechtigden ondersteunt professionals in het maken van een goede afweging en heeft daarmee ook een lerende opbrengst. Op welke wijze dit precies zou kunnen, zouden we graag verder willen onderzoeken.

Tot slot. We realiseren ons dat ook gemeentelijke professionals aan hoge kwaliteitsnormen moeten voldoen. Dit heeft onze aandacht en wij werken hier hard aan in het kader van de verdere beroepsvorming. Waaronder het recent opgerichte kwaliteitsregister voor publieke professionals (Stichting Kwaliteitsregister Sociaal Domein).

Met vriendelijke groet,

Ido van der Meulen
Directeur SAM

